

PREMIJERE

Prvi prizor predstave *Dobro je ništa* Olje Lozice uvodi nas u rođendansku proslavu na zalazu, u trenutak kada među praznim čašama, punim pepeljarama i zapetljanim jezicima ostaju samo najbliži i najtvrdoglaviji prijatelji

Ana Fazekaš

„Kako smo? Ništa smo.“: dramaturgija depresije

Tjeskoba rođendana

Pojavimo se na svijetu s krikom i mutna pogleda, bespomoćno prepušteni tuđoj nježnosti u dugom neodređenom iščekivanju da nam život započne. U obljetnice, osobito one najintimnije *naše*, lako se uvuče osjećaj egzistencijalne tjeskobe, dok zbrajamo sve što čini naš život do slavljeničkog trenutka u kojemu bi trebalo biti dostatno za sreću to što smo naprosto još uvijek *ovdje*. No ako nam se s nakupljenim godinama rascjep između nekadašnjih letećih fantazija i življene uzemljene stvarnosti samo usjekao dublje i proširio dalje kao otvorena rana, a na mjestu djetinjeg optimizma nagomilala su se razočaranja, propuštene prilike, tihi i bučni lomovi, pogled u retrovizor naših života postaje bolan koliko i perspektiva budućnosti na koju se spustila gusta magla.

Prvi prizor predstave *Dobro je ništa* Olje Lozice uvodi nas u rođendansku proslavu na zalazu, u trenutak kada među praznim čašama, punim pepeljarama i zapetljanim jezicima ostaju samo najbliži i najtvrdoglaviji prijatelji, oni s kojima možemo pentati o smislu života i granicama svemira u sitnim satima, dugo nakon što smo izgubili moć formulacije suvisle misli. Na pozornici posve okupanoj u duboko plavetnilo nalazimo meku rođendansku melankoliju i nježne besmislice razmijenjene među prijateljima. Dok ne znamo bolje, čini nam se da je sve zapravo – dobro.

ROMANO: Tebi isto nije dobro?

DENI: Dobro mi je. Što? Dobro mi je.

ROMANO: Dobro nekada nije dovoljno... Što uopće znači biti dobro?

DENI: Recimo - nema novosti... Zapravo je ništa.

ROMANO: Onda dobro od sada možemo zvati ništa. Kao: kako smo? Ništa smo. Kao snijeg.

Olja Lozica:
Dobro je ništa

> **Redateljica:**
Olja Lozica
> **Teatar &TD**
> **Premijera:**
29. lipnja 2020.

<
Deni Sanković,
Romano Nikolić
foto: Luka Dubroja

Ponekad *dobro* znači samo paperjasti mir, tiho otkucavanje vremena bez turbulencija, potresnih intervencija i naglih preokreta. Ali ponekad praznina postaje teška, ništavilo uteg u prsima, dok se mirovanje neopazice pretvara u bolnu nepokretnost, a upravo je to ničim opipljivim motivirano prokliznuće osnovni interes predstave *Dobro je ništa*. Središnji duo izvedbe koja se razmata oko mučnog stanja ekspanzivnog ništavila depresije čine rođendanski slavljениk Marko (Deni Sanković) i njegov ne/vidljivi dvojnuk (Romano Nikolić), dva lica rascijepljene ličnosti među kojima se događa središnji dramski konflikt. Markov najbolji prijatelj Ivan (Aron Aleksej Ljevaković) i djevojka Zdravka (Andrea Špindel / Sara Blažić) ostaju na margini centralne borbe, do koje unatoč ope-tovanom frustriranom trudu ne uspijevaju doprijeti. Kako uopće opisati bolno ništavilo koje guta sve pred sobom i grčevito se opire jeziku?

Napukla temporalnost depresije

ROMANO: To što se tako osjećaš to je dobro. To samo znači da si uzeo vrijeme za razmišljanje o bitnim životnim stvarima i da se ne baviš banalnostima. Ljudi odlaze u Indiju da bi se prosvijetlili, a tebi se to događa tu, jebote, u vlastitom stanu. Ni Buda nije imao ambiciju da postane Buda, zato je i postao Buda. Dobro je kad nemaš nikakve ambicije. Kad nemaš ambiciju, nemaš ni ciljeva. Onda ništa ne očekuješ od samog sebe, a i nitko ništa ne očekuje od tebe - ti si miran i blažen. Ljudi idu na sve različite dijete i nikako im ne uspijeva. Samim time što si prestao jesti, ti sebe dovodiš u neku vrstu forme. Za deset dana ti si slim fit.

Istodobno razvučena, rascjepkana i ubrzana u osjećaju suspendiranosti iznad standardnog koračanja svakodnevice, kao življeno iskustvo u liminalnom prostoru između života i smrti, depresija ima vlastito vrijeme, kao i umjetnička reprezentacija kojoj depresija izmiče. Uvijek bitnim dijelom neprikaziva, melankolija tematski i afektivno prožima ogroman segment umjetnosti uopće, javljajući se raspršena u atmosferi djela, posredovana u metaforama, sastavljena kao šuplji oklop od simptoma koji prodiru na površinu. Upravo zato što je anti-spektakularna u svojim manifestacijama, drama(turgija) depresije na

sceni predstave *Dobro je ništa* odigrava se kao uprizoreni sukob između aspekta osobe koji figurira u stvarnosnom okviru i osamostaljenog unutarnjeg glasa koji je nositelj autodestruktivnog impulsa. Tako depresivni aspekt ličnosti jest i nije osoba sama, dobiva glas koji može pripovijedati opsosivne misli depresivne devaluacije, pregovarati s toksičnim obrascima, racionalizirati, tješiti i preusmjeravati, nositi suicidalnu ideaciju, vrištati u patnji i bijesu. Pritom ta bujica nikada ne prelazi prag osobe koja je s njome zajedno zatočena kako bi ostvarila kontakt koji bi mogao biti spasonosan.

ANDREA: Marko... Ti misliš da ja ne vidim da uopće nisi prisutan. A ne želiš pričati ni o čemu. Mislila sam 'ima loš period, pa ću ga pustiti, imat ću razumijevanja', ali svaki put kada te pitam kako si, dobro sam, ništa mi nije.

Ako razmatramo *Dobro je ništa* u kontekstu milenijalske generacijske dramatičke, srodan osjećaj rastegnutoг međustanja možemo pronaći u dramskom opusu Dina Pešuta, Espija Tomičića ili Ivane Vuković, autora koji s različitim fokusom i na različite načine pišu o mukama po odgođenom odrastanju u već iscrpljenom svijetu

▲
Deni Sanković,
Andrea Špindel,
Romano Nikolić
foto: Luka Dubroja

Izvedbeni je tekst sastavljen od tematskih okvira za prizore unutar kojih se razvija improvizirani dijalog. Svaki prizor donosi novi niz opsosivnih toksičnih misli koje ilustriraju depresivni *loop*: pad libida, nemoć da se izraze osjećaji, povlačenje iz odnosa do potpune izolacije, nedovoljna ili pretjerana konzumacija hrane, previše ili premalo sna uz neprestani šuplji osjećaj umora, bijeg u ovisnosti... Koliko god stereotipno predvidljiva, ta je paleta simptomatičnih obrazaca ponašanja prilično točan prikaz osnovnih manifestacija depresije. No što leži ispod najvidljivijeg sloja života koji se bori s vlastitim krajem prije nego što je doista posve započeo?

Kada će život započeti?

ROMANO: Znaš što mi je, jebeno, Zdravka? Jebeno mi je što kad sam bio dijete stalno sam se pitao – kad će moj jebeni život započeti? Prvo sam mislio da će započeti kad sam krenuo u jebeni vrtić, onda sam mislio da će započeti kad sam krenuo u jebenu osnovnu školu, pa kad sam završio osnovnu mislio sam da će započeti u jebenoj srednjoj, pa kad sam otišao na jebeni fakultet, napustio jebeni roditeljski dom i jebeno se zaposlio. Ali kurac Zdravka! Nije počeo.

U izvanjstenuom i (iterativnim psovkaama prezasićenom) unutarnjem monologu koji nikada neće doprijeti do svoje sugovornice, glavni lik središte neizlječivog osjećaja tupe boli artikulira pitanjem *kada će život započeti*. Perspektiva u kojoj nam se život odvija u limbu čekaonice za koju postepeno počinjemo sumnjati da ima izlaz, dojam da nižemo samo odgode i nepotpuna iskustva, a doživljaji dopiru do nas prigušeni staklenim zvonom koje nikako da se podigne, posve je devastirajuća. Ako razmatramo *Dobro je ništa* u kontekstu milenijalske generacijske dramatičke, srodan osjećaj rastegnutog međustanja možemo pronaći u dramskom opusu Dina Pešuta, Espija Tomičića ili Ivane Vuković, autora koji s različitim fokusom i na različite načine pišu o mukama po odgođenom odrastanju u već iscrpljenom svijetu. Nezahvalno je pokušavati fiksirati generacijska opća mjesta dok je dramski luk još uvijek otvoren, no načelna slika milenijalske generacije koju možemo rekonstruirati iz dostupnog umjetničkog i popkulturnog sadržaja predstavlja duboko samosvjesnu generaciju rastrzanu permanentnim para-postojanjem u *online* matrici, inflacijom informacija, tiranijom izbora, progresivnim idealima rastuće svijesti o širini identitetskih mogućnosti usuprot rastućem konzervativnom protuudaru i neprijateljskoj ekonomiji. No usuprot, ili radije *uz* prilično gorke prikaze generacijskog iskustva, svatko od autora i autorica iznalazi vlastite moduse rasterećenja od beznađa i snage u humoru, drskosti, buntovnoj ljepoti, ili pak nerazmrsivoj ambivalenciji.

▲
Deni Sanković,
Romano Nikolić
foto: Luka Dubroja

Tanatički klinč

Možda najzanimljiviji momenti predstave *Dobro je ništa* prikazuju senzualnost i mračnu nježnost u realiziranoj metafori zagrljaja depresije. Daleko od fetišizacije boljke čiju razornu moć Lozica razlaže na sceni, ovi trenuci utjelovljuju slojeviti doživljaj depresije koji pored bijesnog očaja i nemoćne borbe sadrži i mučnu ekstazu agonije, kao i olakšanje u prepuštanju. Unutar psihoanalitičke paradigme, Thanatos je nulto stanje, apsolutno mirovanje oslobođeno od erotičkog vrtloga, lišeno potresa podjednako užitka i boli, doživljaja koji su ionako temeljno nerazmrsivi.

ROMANO: Dobro sam.

DENI: Dobro sam.

ANDREA: Nisi dobro.

DENI: Dobro sam.

ANDREA: Nisi dobro Marko.

ROMANO: Dobro sam jebote!

ANDREA: Nisi dobro. Nisi jebeno dobro!!! (*Tišina.*) Hoćeš mi jebeno reći što ti je?

Elaborirani vizualni dojam, koji je nezaobilazan u predstavama Olje Lozice, slaže se u precizno koreografranoj režiji, scenografiji Stefana Katunara, kostimima Barbare Bourek i izuzetno pedantno i kreativno razrađenom oblikovanju svjetla. Taj sloj predstave, gotovo klinički pročišćen i kontroliran, zadržava recepciju u dvojnem iskustvu istodobno inducirane i olakšane tjeskobe, prizivajući i implicitnu meta-temu tenzičnog odnosa između ljepote reprezentacije i rugobe onoga što je reprezentirano. Visoka estetiziranost donekle nas spašava od sirove neusidrene boli koja prožima predstavu, do krajnosti kurirana ljepota daje strukturu disperziranoj tupoj patnji koju je nemoguće razriješiti jer nema svoj jasni izvor. Fantomska bol depresije neprestano se premješta, a njezino je žarište poput sjećanja koje ne možemo prizvati, trauma sakrivena iza zapetljanih slojeva u čijem središtu bridi praznina.

Predstava se neprestano pleće između pojmova koji nastanjuju i naslovnu jednadžbu, rastvarajući značenjske mogućnosti sadržane u pitanjima što zapravo znači *dobro*, što *ništa*, i kako ništa može biti *dobro*, a kako preživjeti kad dobro ni/je *ništa*.

Teorijske refleksije o ništavilu

ROMANO: Ti ne shvaćaš da ja moram umrijeti. Ja ne zaslužujem ovdje biti. Ja sam ništa, ja sam ništa, ja...

U svome razmatranju histerije u knjizi *The Knotted Subject*, Elisabeth Bronfen polazi od Charcotove formule da je riječ o „much ado about nothing“, što će reći mnogo vike ni o čemu, odnosno o *ničemu*. Ovo *ništa* iz šekspirijanske sintagme središte je razmatranja za Bronfen, ne kao negacija, nego kao potentna praznina u kojoj viku multiplicira jeka, oblikujući izvedbu koja nema svoje referentno središte, i upravo zato stvara nepregledne i neuhvatljive performative. Bronfen u uvodu piše: „Ako tradicionalne koncepcije o histeriji inzistiraju na ideji da je riječ o mnogo više o ničemu, predlažem da ovo ‘ništa’ i njegov odnos

prema otpornosti samooblikovanja (*self-fashionings*), kao i prema krizi unutar interpelacije koju proizvodi histerička izvedba, shvatimo sasvim ozbiljno i doslovno te da ga čitamo kao jezik koji subjektu dopušta da izrazi podjednako osobno i kulturno nezadovoljstvo.“ (xii)

Iako je histerija odavno diskvalificirana kao klinički termin i funkcionalna dijagnoza, promišljanja o histeriji kao povijesnom fenomenu i transhistorijskoj paradigmi još su uvijek aktualna i plodna unutar humanističkog polja. A depre-

sija čini jednu od mnogih faceta ove protejske boljke, čiji promjenjivi mehanizam Bronfen pronalazi u nizu umjetničkih radova. Osnovna (a)logika histerije, koja se donekle reflektira i u središnjoj jezičnoj igri predstave *Dobro je ništa*, polazi od gotovo kompulzivne preformativne moći središnjeg traumatskog loma, kojemu u daljnjim produžecima umjetnost postaje najprirodnijim mogućim habitusom. Dok ishodišna Ur-trauma po definiciji ostaje nedostupna, neprevodiva i nereprezentabilna, njezino se nasljeđe pretvara u čvorovita sjećanja koja se naslaguju jedna na druga,

proizvedući simptome kojima je nemoguće pronaći fiksno izvorište. „Implikacija je da psihički rascjep, ništa (o kojemu histeričar/ka proizvodi mnogo buke) predstavlja reprezentacijsku nemogućnost iako je upravo taj rascjep ono što reprezentaciju čini mogućom.“ (Bronfen, 36)

U trodijelnoj knjizi koja polazi od osobnog iskustva depresije, izravno vezane za pritiske akademskog života, Ann Cvetkovich promišlja depresiju kao svojevrsni autoregulatorni mehanizam kojim biće pruža otpor raciju, tražeći odmor i prazninu nasuprot ubrzanom i prezasićenom životu. Smatrajući da farmakološka orijentacija suvremenih tretmana zanemaruje potencijale konstruktivnog pristupa depresiji kao stanju koje nešto komunicira i samim time može biti produktivno, upravo zato što je bitno neproduktivno, Cvetkovich poziva na alternativno čitanje depresije. Zazirući od njezine glorifikacije, autorica otvara prostor za pristup koji depresiju uvažava kao dio ličnosti s potencijalom ostvarivanja zajedništva koje može izgraditi bazu za otpor onom istom sustavu koji depresiju inducira, perpetuira i stigmatizira. Na sličnom tragu promišljajući mogućnost depresivne matrice otpora, Nataša Govedić pak knjigu o dramaturgijama depresije naslovljuje *Veličanstveno ništa*, inzistirajući na perspektivi koja depresiju promatra u njezinom revolucionarnom potencijalu. No dok su ovi pomaci u rakursu važni i potentni, Olja Lozica nas podsjeća da je depresija prije svega duboka bol koja se čini vječnom i bezizlaznom, a kada jednom povjerujemo da nikada neće biti *bolje*, već smo na korak do skoka u nepovrat.

Utjeha stvarnosti

S obzirom na rastući broj ljudi koji prijavljuju probleme s depresijom i anksioznošću, sveprisutni profesionalni *burnout* te podatke koji kao najugroženiju skupinu navode mlade generacije, razgovor o depresiji dobiva na hitnosti. Iako se diskurs koji okružuje psihičke boli i boljke konzistentno mijenja u smjeru destigmatizacije i sve otvorenije komunikacije, još uvijek ga okružuje mnogo srama i nelagode. Zato je svaki umjetnički rad koji teži zahvatiti danu temu i više nego dobrodošao kako bi neprikazivo ipak dobilo svoje prikaze, a nezrecivo ipak aktivno tragalo za svojim izrazom. *Dobro je ništa* po svojim bi

poetskim izborima, načinu na koji pristupa temi i izvjesnoj didaktičnosti tona naj sretnije bila namijenjena adolescentskoj publici, iako bi i tada bilo poželjno da se možda koji korak odstupi od jednodimenzionalnosti nekih premisa i stereotipa, najbolnijih u rodnoj dinamici predstave.

ANDREA: Je l' ti nisam dovoljno sexy?

DENI: Joj jebote, nemoj brijati.

Unatoč glumačkoj igri koja nastoji razviti tekst, osovini bi dobro došlo da je bolje nijansirana i manje eksplozivna, da se komunikacija među likovima ne svodi u tolikoj mjeri na varijacije iste teme: neodređena pitanja (što ti je?) na koja ne stižu odgovori (*ne znam, ništa*), međusobno predbacivanje i gubitak strpljenja, bjesomučna protjerivanja i demonstrativni odlasci. U želji da se ponudi upotrebljiv i prepoznatljiv prikaz depresije, redukcija je došla do samoga ruba banalizacije, ostavljajući brojne spomenute ambivalencije tek ovlaš dotaknutima i neprorađenima, dok se krećemo prema ultimativno konačnom završetku drame.

DENI: Veliko Maki htjeti da malo Maki biti sretno.

ROMANO: Malo Maki htjeti da veliko Maki moći sve.

DENI: Veliko Maki ne moći sve.

ROMANO: Maki ne biti sretno.

DENI: Maki ne biti sretno.

ROMANO: Maki htjeti umrijeti.

DENI: Maki ne htjeti umrijeti.

ROMANO: Maki željeti umrijeti.

DENI: Maki željeti biti sretno.

ROMANO: Maki željeti umrijeti.

DENI: Maki željeti umrijeti.

Dobro je ništa ne ostavlja prostor za sretan kraj, ne dopušta čak ni odškrinuta vrata za izlaz iz spirale, nego inzistira na tegobnoj istini da depresija odnosi živote, da borbu s depresijom nerijetko gubimo, i da je gubitak fatalan i finalan. Uprizoreni rascjep osobe poentira jedan od temeljnih afektivnih doživljaja u iskustvu depresije, osjećaj da nas je nastanio demon koji nas muči i proganja, hraneći se našom malaksalom snagom dok nas ne povuče na dno. Istodobno na trenutke u svom demonu prepoznajemo vlastito lice, daleke nade djetinjstva i nostalgичnu tugu bez dna. Jedina vrsta katarze s kojom nas ostavlja izvedba leži u činjenici da ipak u konačnici svi dišemo kad se svjetla posve ugase, da bi nas iz mraka spasila stvarnost, u ovom slučaju manje okrutna od fikcije.

Literatura

1. Bronfen, Elisabeth (1998) *The Knotted Subject: Hysteria and its Discontents*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press
2. Cvetkovich, Ann (2012) *Depression: A Public Feeling*, Durham & London: Duke University Press
3. Govedić, Nataša (2019) *Veličanstveno ništa: dramaturgije depresije*, Zagreb: Akademija dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu